

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

ALMANYA’NIN DOĞUYA AÇILIM POLİTİKALARI: OSTPOLİTİK

Güngör ŞAHİN¹, Elif Bilge AKSU²

Öz

Federal Almanya’da Willy Brandt hükümetinin eyleme geçirdiği Ostpolitik doktrini, bugün Birleşik Almanya’nın da politikalarında yer bulmaktadır. Doğu’ya Açılım Politikası olarak hayata geçirilen Ostpolitik, yalnızca Demokratik Alman Cumhuriyeti ile değil, Sovyetler Birliği ve Polonya gibi Doğu Bloku ülkeleriyle de iletişim kurma ve iş birliği amacına dayanmaktadır. Bugün Almanya yine benzer bir politika yürüterek Doğu Avrupa’daki ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek ve Rusya ile çeşitli konularda iş birliği yaparak Avrupa Birliği’nin Rusya ile ilişkilerinde yeni bir yol açmayı denemektedir. Bu politika doğrultusunda Doğu Avrupa ülkeleriyle sıkı diplomatik ilişkilerin kurulması, bu ülkelerin Avrupa Birliği’ne entegrasyonunun gerçekleştirilmesi ve Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu politika doğrultusunda Doğu Avrupa ülkeleriyle sıkı diplomatik ilişkilerin kurulması, bu ülkelerin Avrupa Birliği’ne entegrasyonunun gerçekleştirilmesi ve Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın kavramsal çerçevesini; İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Bloku’nun bir üyesi olarak Doğu Bloku ülkeleri ile iletişim kurmanın bir aracı olarak kullanılan “Ostpolitik” oluşturmaktadır. Çalışmada mevcut yazın ışığında; kavramsal, kuramsal ve tarihsel bir çerçevede nitel araştırma yöntemleri kullanılarak kuram ve uygulama arasında sebep-sonuç ilişkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Almanya ve Rusya’nın pek çok alanda ve coğrafyada rakipler haline gelmeleri sebebiyle Doğu’ya Açılım Politikası’nın iki ülke arasında gerginliğe yol açacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Almanya, Rusya, Ostpolitik, Balkanlar, Doğu Avrupa

POLITICS OF GERMANY TOWARDS TO THE EAST

Abstract

The Ostpolitik doctrine, put into action by the Willy Brandt government in the Federal Republic of Germany, also finds its place in the policies of the United Germany today. Ostpolitik, which was implemented as the Policy of Opening to the East in 1969, is based on the aim of communicating and cooperating not only with the German Democratic Republic, but also with the Eastern Bloc countries such as the Soviet Union and Poland. Today, Germany is trying to open a new path in the relations of the European Union with Russia by carrying out a similar policy, realizing its economic interests in Eastern Europe and cooperating with Russia on various issues. The conceptual framework of the study, as a member of the Western Bloc after the Second World War, "Ostpolitik" is used as a means of communicating with the Eastern Bloc countries. In line with this policy, the aim is to establish close diplomatic relations with Eastern European countries, to integrate these countries into the European Union and to further develop relations with Russia. In the light of the current literature in the study an attempt is made to establish a cause-effect relationship between theory and practice by using qualitative research methods in a conceptual, theoretical and historical framework. This study reveals that the East Opening Policy. Causes tensions between the two countries, as Germany and Russia have become competitors in many fields and geographies.

Key Words: Germany, USSR, Russia, Ostpolitik, Balkans, Eastern Europe

¹ Doç.Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, gsahin@msu.edu.tr, orcid: 0000-0001-6296-8568.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Güvenlik Araştırmaları Yüksek Lisans Programı, elifbilgeaksu@hotmail.com, orcid: 0000-0002-7944-9008.

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Şahin, G. ve Aksu, E. (2021), Almanya’nın Doğuya Açılım Politikaları: Ostpolitik, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 223-239.

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki ayrı devlet hâline gelen Almanya, Berlin Duvarı'nın da inşa edilmesiyle Demokratik Alman Cumhuriyeti ve Federal Alman Cumhuriyeti olmak üzere doğu ve batı bloku arasında ikiye bölünmüştür. Soğuk Savaş'ın en yoğun yaşandığı bölge hâline gelen bu iki Almanya, bu dönemde yaşanan kutuplaşmanın somut birer örneği ve simgesi hâline gelmişlerdir. İki Almanya'nın kurulduğu 1949 tarihinden 20 yıl sonrasına kadar birbirini diplomatik olarak tanınması için uygun bir ortam oluşmamıştır (Özdal ve Karaca, 2020:439-440).

1969'da iktidara gelen Willy Brandt, kendi hükümetinden önce yürürlükte olan ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin üçüncü ülkeler tarafından tanınması durumunda yaptırım uygulayacağını belirten, doğu ile arasına oldukça sert sınırlar çeken Hallenstein Doktrini'ni önce fiilen, daha sonra da hukuken ortadan kaldırmış ve bu süreçte de Egon Bahr ile mimarı oldukları Ostpolitik'i (Doğu Politikası) devreye sokarak Doğu Bloku ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmiştir. Ostpolitik, köklerini Berlin Duvarı'nın inşa edilme sürecinde Batılı Devletlerin tepkisizliğinden alan bir doktrin olarak Alman siyasetine giriş yapmıştır. Aşamaları, antlaşmalar ekseninden incelediğinde öncelikle Sovyetler Birliği ile yapılan Moskova Antlaşması ve diğer Doğu Bloku ülkeleriyle iletişim ve anlaşma yoluna gidilmesi olarak şekillenmiştir. Polonya ile yapılan Varşova Antlaşması'nın ardından, her iki Almanya için de önemli olan iki sözleşme ile karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki "Berlin (Dört Güç) Sözleşmesi," Federal Almanya'nın önemli girişimleri neticesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Fransa, İngiltere ve Sovyetler Birliği ile imzalanmıştır. Ardından 21 Aralık 1972 tarihinde Federal Almanya ve Demokratik Almanya arasında imzalanan İlkeler Antlaşması; de facto olarak Demokratik Almanya'nın tanınması ve tarafların uluslararası ortamda birbirlerinin adına hareket etmeme kararı almaları açısından önemlidir (Özdal ve Karaca, 2020:441-442).

Üç ana unsur barındıran Ostpolitik; Moskova ile diyalog kurulması, Doğu Avrupa'daki ülkeler ile normalleşme adına yeni metotların denenmesi ve Doğu Almanya ile geçici bir antlaşmaya "modus vivendi" ulaşması nedeniyle önemlidir. Ostpolitik, Almanya'nın nihai bölünmesini engelleyen bir çözüm olarak değerlendirilmektedir (Kieninger, 2019:43).

Ostpolitik hakkındaki bu bilgiler ışığında çalışmada, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından birleşen Almanya'nın 21. yüzyılda bir Ostpolitik'e ihtiyaç duyup duymadığı değerlendirilecektir. Günümüzde Federal Almanya'nın Doğu Avrupa'da savunduğu çıkarlar nedeniyle Doğu'ya yeni bir açılım politikasına ihtiyaç duyması oldukça güçlü bir ihtimaldir. Özellikle 2004-2005 senelerinde Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrim ve Almanya'nın devrimin liderlerine olan desteği; Ukrayna-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri çatısı altında değerlendirilebilecek bir entegrasyonun söz konusu olması, Ukrayna'nın Rusya'dan ziyade Avrupa'ya yaklaşmasında Almanya'nın kendi Doğu Politikasıyla beraber bu konuda oynayacağı rol şeklinde değerlendirilebilir (Umland, 2013). Ukrayna yanında, AB'ye görece yeni üye olan Polonya ve Slovakya'nın da coğrafi olarak Almanya ile karşılıklı konumları ve sosyalizmden sonra yaşadıkları ekonomik ve siyasal değişim de bu ülkeleri Doğu Açılımlarında değerlendirilebilecek yeni ülkeler haline getirmektedir.

Almanya'nın tarihsel geçmişi, ekonomik çıkarları ve Doğu'ya olan yakınlığı nedeniyle Transatlantik için de bir öneme sahip olan yeni bir Ostpolitik'in merkezi olması oldukça olasıdır. Doğu Avrupa'daki güçlü pozisyonunu sürdüren Rusya ile istikrarlı ilişkiler kurmak ve AB'nin batı sınırlarında iyi ilişkilerin temellerini atmak da büyük ölçüde

Almanya'nın taşıması gereken bir sorumluluk haline gelebilir (Kempe, 2006:6). Ancak Almanya'nın Rusya'ya ve Doğu Avrupa ülkelerine karşı sürdürdüğü politikada ortaya koyduğu kararsız duruş, hem somut kazançlar elde edilmesine engel olmakta hem de AB'deki müttefiklerinin kafasını karıştırmaktadır. Söz konusu süreçte uygulanan yeni Ostpolitik'te; Almanya'nın Rusya ile iş birliği yapmak istediği ancak Avrupa Güvenlik Mimarisi, Suriye ve Libya'daki çatışmalar da dahil olmak üzere temel uluslararası konularda rakip hâline geldikleri görülebilmektedir (Meister, 2020:4).

Bu çalışmanın ana araştırma soruları şu şekildedir: *Ostpolitik nedir? Rusya ve Almanya'nın ilişkilerinde her şeye rağmen uzun süreli istikrar sağlamak mümkün müdür? Almanya'nın Balkanlarda yayılcı bir politika izlediği söylenebilir mi? Almanya, Doğu ülkeleriyle olan ilişkilerinde hangi amaca öncelik vererek hareket etmektedir? Almanya'nın 21. yüzyılda uyguladığı Doğu Politikası Willy Brandt'ın Ostpolitik'i ile ne yönde benzerlikler göstermektedir?*

Bu soruların cevabını bulabilmek için İngiliz coğrafyacı Sir Halford Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisine değinmek ve bir kara devleti olan Almanya için demiryollarının gelişmesiyle birlikte Kalpgah'a (Heartland) yönelmesinden bahsetmek gerekmektedir. "Demokratik İdealler ve Gerçek" adını taşıyan yapıtı ancak Alman Silahlı Kuvvetleri'nin Kalpgah'ın kontrolünü ele geçirmek için Sovyetler Birliği topraklarının içerisine ilerlemesi ve başarısız olan askeri harekâtından sonra ilgi çekmeye başlamıştır. Özellikle Almanya gibi Kalpgah olarak bahsedilen bölgenin yakınında yer alan bir ülke için bu teori oldukça açıklayıcı olabilmektedir. 1904 tarihli "Tarihin Coğrafi Eksenini" adlı yapıtında Mackinder, dünyada hâkimiyet sağlamak için yalnızca deniz gücünün yeterli olmadığını söyleyerek geniş bir hareket kabiliyetine sahip olan kara kuvvetlerinin önemini vurgulamaktadır. Mackinder'e göre Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının oluşturduğu kara, "Dünya Adası" olarak ifade edilmektedir. Avrupa ve Asya'yı ise bir bütün olarak "Avrasya" şeklinde adlandırılmaktadır. Dünya Adası'nda en can alıcı ve etkin yer olarak Doğu Sibirya ve Kuzey Buz Denizi ile İran ve Afganistan arasında kalan bölgeyi işaret etmekte, buranın merkez olduğunu ifade ederek "Kalpgah" adını vermektedir. Kalpgah'a hakim olanın Dünya Adası'na hakim olacağını ve Dünya Adası'na hakim olanın dünyaya hakim olacağını ileri sürmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarını değerlendiren Mackinder, "Demokratik İdealler ve Hakikat" adlı eserinde Kalpgah'ın sınırlarını yeniden belirlemiş ve Doğu Avrupa'nın artan önemini ortaya koymuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir kez daha bu teorisini geliştiren Mackinder, "Yuvarlak Dünya ve Barışın Kazanılması" adlı eserinde Kalpgah'ın sınırlarını Lena nehrinden Yenisey'e dek daraltmıştır (Oğultürk, 2020:105-108). Bu çalışmada öncelikli amaç Almanya'nın 21. yüzyılda Doğu Avrupa ülkelerine ve Rusya'ya yaptığı açılımı incelemektir. Bu amaca ulaşmak için ilk önce Federal Almanya'nın Dış Politikasının tarihsel arka planı ortaya konulduktan sonra Ostpolitik doktrininin Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkışı incelenecektir. İkinci olarak ise Almanya'nın başta Balkan ülkeleri olmak üzere Sosyalist düzenden demokratik düzene geçiş içerisinde olan Doğu Avrupa ülkeleriyle olan ilişkileri değerlendirilecektir. Üçüncü olarak ise Almanya ve Rusya arasında başlayan ancak geliştirilemeyen iş birliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi ortaya konulacaktır. Çalışma sonuç bölümüyle nihayete erdirilecektir. Bu makalenin ana problemi Almanya'nın Balkan ülkeleriyle ve Rusya ile kurduğu ilişkilerde yaşanan istikrarsızlıktır.

Bu çalışmada, "Almanya'nın Doğu Avrupa, Balkan ülkeleri ve Rusya ile öncelikli olarak ekonomik ilişkilere önem vermekte, bu sebeple karşılıklı olarak diyalog kanallarını daima açık tutmaktadır." hipotezi sınanacaktır. Ayrıca Doğu Avrupa'da istikrarın sağlanması için kendisinin rol üstlendiği ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa

Birliği'ne entegrasyonunu sağlayarak bölgede istikrarı sürdürmeyi amaçladığı söylenebilmektedir. Ancak Rusya ile ilişkilerde ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık en fazla ağır basan unsur olarak gözükmektedir. Bu sebeple, NATO ve AB'deki müttefiklerden ayrıştığı noktalar olduğu görülmektedir. Doğu'ya yönelik istikrarı sağlama ve ikili ekonomik ilişkiler kurma ve genişletme kapsamında uyguladığı politikalar Ostpolitik ile birçok yönden benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın teorik çerçevesinde iş birliği anlayışıyla neoliberal teori kullanılmıştır. Almanya'nın Doğu Avrupa'daki ekonomik çıkarları için iş birliğine gitmesi de neoliberal teori için iyi bir örnektir. Neoliberalizm, esas olarak, serbest pazar ekonomisinin küreselleşmeden sonra aldığı formu açıklamaya çalışan bir teoridir. Özellikle 1980'li yılların başından itibaren yaygınlık kazanmış olan küresel serbest ticaret politikalarını açıklamaktadır. Ayrıca uluslararası iş birliğini sağlama yöntemlerinden bahsederken de akılda kalıcı bir teori olmuştur (Dağ, 2016:270). Sistemik liberalizm olarak da bilinen bu kurama göre devletler son raddede kendi güvenlik ve refahlarının sorumlusu olmaktadır ancak bu onlar arasındaki ilişkilerin iyileştirilemeyeceği anlamına gelmemektedir. İkili ilişkilerde yaşanan güven eksikliğini ortadan kaldırmak ve tarafların birbirlerinin niyetlerine ilişkin şüphelerini gidermek için kurumlara, uluslararası örgütlere ve hukuka ihtiyaç vardır. Bunlarla beraber neoliberal kurumsalcılara göre devletlerin iş birliği yapmalarını olanaklı kılan bir başka unsur da devletlerin bu iş birliğinden elde edecekleri mutlak kazançları, diğer devletlerin elde edecekleri göreceli kazançlara göre daha fazla önemsemeleridir (Oğuzlu, 2014:159-160).

Almanya'nın karşılıklı bağımlılık noktasında Rusya ile ilişkisini açıklamak için karşılıklı bağımlılık odaklı liberalizm de açıklayıcı olmaktadır. Karşılıklı bağımlılık odaklı liberalizme göre devletler arasında bu karşılıklı bağımlılık odaklı ilişkiler tesis edildiği zaman bu ilişkilerin devamından devletler kazançlı çıktıkları sürece bu ilişkinin bozulmasını istemeyeceklerdir. Savaş ve çatışma gibi durumların gerçekleşme ihtimalini oldukça düşürecektir. Bu kurama göre devletler arasındaki ticari ilişkinin sürekliliğini bir taraftan karşılıklı istikrarı mümkün kılarken, diğer taraftan da ticaretin olabilmesi için istikrar ve düzen üreten bir uluslararası ortamın varlığı gerekmektedir. Sonuç itibarıyla bu teoride ticari faaliyetlerin istikrar ve düzene hizmet ettiğine inanılmaktadır (Oğuzlu, 2014:158-159). Bu çalışmanın önemi günümüzde Almanya özelinden AB ve Rusya ile Doğu Avrupa arasındaki ilişkilerin değerlendirmesini yapmak ve gelecekte olası bir Rusya-Almanya ortaklığını değerlendirmektir. Kapsamı ise Ostpolitik doktrininin kendi tarihçesine ilave olarak, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ve Almanya'nın bütünleşmesinden itibaren 2021 yılına kadardır. Bu çalışmada konuyu analiz etmek ve amaca ulaşmak için nitel araştırma yöntemleri kullanılacaktır. Makalede kitap, makale, rapor ve konuya ilişkin basında çıkmış haberlerden faydalanılacaktır. Söz konusu literatürden elde edilen sonuçlardan içerik analizi yapılarak makalede yorumsamacılık analiz teknikleri kullanılacaktır.

1. Alman Dış Politikasının Tarihsel Arka Planı

1871'de birleşmenin gerçekleşmesinden sonra bir Weltmacht (Dünya Gücü) olma yolunda ilerleyen Almanya; Bismarck'ın denge politikalarıyla Avrupa'daki gücünü sağlamlaştırmaya çalışmasının ardından Kayzer II. Wilhelm ile Weltpolitik (Dünya Politikası) yoluna girmiştir (Canbolat, 2019:7). 1871 ve 1945 arasında iki dünya savaşının da gerçekleştiği tartışmalı yıllarda dahi Almanya'nın gerek Rusya ile ilişkilerinde gerek ise Bağdat Demiryolu gibi girişimlerle Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkilerini ilerletme politikası yürüttüğü ve Doğusunda kalan topraklara gösterdiği ilginin sürekli olduğu görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişini takiben 1949'da Almanya ikiye bölünmüş, topraklarının bir bölümü Sovyetler Birliği'nin kontrolünderken diğer bölümü ise ABD-İngiltere-Fransa kontrolü altında kalmıştır. Söz konusu sürecin başlangıcı, Üçüncü Reich güçlerinin teslim olmasının ardından Müttefik güçlerinin 1945'te Yalta Konferansı'nda "Müttefikler Kontrol Konseyi" yönetiminde Sovyet, İngiliz, Fransız ve Amerikan bölgeleri olmak üzere dörde bölünmüştür. İki ayrı Alman Devleti'nin kurulmasına giden yolda Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki karşılıklı güvensizlik, taban tabana zıt ideolojiler gibi sebepler Nazi Almanyasına karşı duydukları ortak tehdit hissinden dolayı meydana getirdikleri geçici ittifakın henüz İkinci Dünya Savaşı tamamen sona ermeden dağılmasına sebep olmuştur. Söz konusu durum dünyanın iki kutuplu bir düzene doğru evrilmesine ve hızla Soğuk Savaş dönemine doğru savrulmasına yol açmıştır (Özen ve Kolasi, 2016:134).

1949 yılına gelindiğinde Batı Almanya topraklarında Bonn başkent olmak üzere Federal (Batı) Almanya Cumhuriyeti resmen kurulurken; takiben beş ay sonra 1949 yılının Ekim ayında Doğu Almanya topraklarında sosyalist bir yönetimi benimsemiş olan Demokratik (Doğu) Almanya Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Söz konusu durum Almanya coğrafyasının Soğuk Savaş'ın Avrupa ayağının merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Özellikle Federal Almanya kendisini doğrudan SSCB tehdidi altında hissettiğinden dolayı dış politika yaklaşımlarında ilk Şansölye Konrad Adenauer döneminden itibaren Batı ittifakı ile bütünleşmek (Westbindung) etkili olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra içerisine düşülen durumdan kurtulmak, Alman imajının düzeltilmesi, Sovyetler Birliği tehdidine karşı kendisini emniyete alma isteği bu dış politika yaklaşımının merkezde yer almasında etkili olan faktörlerdendir (Önsoy ve Koç, 2019:81-83).

1951 yılında kurulan Federal Dışişleri Bakanlığı'nda ilk Bakanlık görevini 1955 yılına kadar üstlenmiş olan Şansölye Adenauer dış politikada oldukça belirleyici bir isim olarak ön plana çıkmıştır. Yaşanan yıkımın ardından egemen ve eşit şartlarda uluslararası toplumda bütünleşme isteği, Fransa ile ilişkilerin iyileştirilmesi, ABD ile yakınlaşma sonucunda çok yakınlarında yer alan Doğu Bloku karşısında kazanılabilecek emniyet ve Doğu Almanya ile Batı İttifakı içerisinde bütünleşme isteği Şansölye Adenauer döneminde ön plana çıkan dış politika hedefleri arasında yer almıştır. Zira Federal Almanya bu dönemde kendi güvenliğini sağlayabilecek herhangi bir imkândan yoksun olduğu için Sovyetler Birliği ve dolayısıyla Doğu ittifakı tehdidi karşısındaki emniyeti Batı ittifakı ile bütünleşme yolunda bulmuştur. 1955 yılına gelindiğinde ise Federal Almanya hem NATO'ya üye olmuş hem de savunma stratejisinin kontrolünü NATO'ya vermiş olsa da Federal Ordu'nun nihayet kurulması mümkün olmuştur. Yine 1955 senesinde Almanya, Batı Avrupa Birliği'ne üye olarak bu dönemdeki dış politika hedeflerini gerçekleştiren bir yolda ilerlemiştir (Önsoy ve Koç, 2019:89-91).

Federal Almanya'nın bu dönemde Batı ile bütünleşmesine dair planları Doğu Almanya ile birleşme yanlılarının ümitlerini erteleyen 1954 senesinde imzalanan Paris Antlaşması ile hız kazandıktan sonra 1956 senesinde de Doğu Almanya Varşova Paktı üyesi olarak iki Almanya birbirlerinden daha da fazla uzaklaşmıştır (Merkel, 1974-1975:803). Şansölye Adenauer döneminde Ekonomi Bakanı olan ve Şansölye Yardımcılığı görevlerini üstlenen Ludwig Erhard, 15 Ekim 1963'te Federal Almanya'nın ikinci Şansölyesi olmuştur. Söz konusu değişim aynı zamanda Federal Almanya'da iktidarın Fransa yanlısı Gaullécüler'den ABD yanlısı Atlantikçilere geçtiğini ifade etmektedir (Karadağ, 2015:80). Kendisi gibi Atlantikçi olan Dışişleri Bakanı Gerhard Schröder ile Federal Almanya'yı Fransa'dan uzaklaştırarak ABD merkezli Atlantik ittifakına yakınlaştırmıştır. Söz konusu dönemde Doğu'ya doğru bir açılımın gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Doğu Bloku ile ilişkileri geliştirme taraftarı olan Şansölye Erhard, bu konuda Dışişleri Bakanı Schröder'in

başlattığı bu açılımı devam ettirmiştir. Eski bir Ekonomi Bakanı olan Şansölye, Federal Almanya'nın dünya ticaretindeki payını %11'e çıkartmış ve bu ekonomik gücünü Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde değerlendirmeye çalışmıştır (Önsoy ve Koç, 2019:96-98).

Baden Württemberg Eyaleti Başbakanı olan Kurt Georg Kiesinger, Hıristiyan Demokrat Birliği Partileri (CDU/CSU) tarafından aday gösterilerek CDU/CSU ve Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD) arasında oluşturulan ilk büyük koalisyonda (Grosse Koalition) Şansölye seçilmiştir. Federal Dışişleri Bakanlığı görevine ise Ostpolitik doktrininin mimari olan SPD'li Willy Brandt getirilerek Federal Almanya'nın Doğu Politikasında yeni bir döneme girilmiştir (Gray, 2003:196-198). Yumuşama (Détente) döneminin etkileri Federal Almanya'da da görülmeye başlanmış ve Şansölye Kiesinger döneminde Doğu ile yakınlaşma için önemli adımlar atılmış ve başarılı olunmuştur. Önceki dönemlerde benimsenmiş olan Hallenstein Doktrini'nin revize edilmiş hali olan Doğum Hatası Teorisi (Geburtsfehlertheorie) Doğu Bloku ülkeleriyle kurulabilen iletişimde önemli bir araç olmuştur. Söz konusu teori Doğu Bloku ülkelerinin Sovyetler Birliği hegemonyasında kuruldukları/doğdukları için Varşova Paketi'ni hür iradeleriyle değil, bunun bir gereği olarak tanıdıklarını ifade etmiştir (Karadağ, 2015: 86). Bütün bu girişimlerle beraber Doğu Almanya Başbakanı ve Federal Almanya Şansölyesi arasında normalleşmenin sağlanması için çeşitli girişimlerde de bulunulsa da Doğu Almanya'nın bu dönemde Federal Almanya tarafından tanınması söz konusu olmamış ve Almanya'nın tek temsilcisinin Federal Almanya olduğu yönündeki tezlerini savunmaya devam etmişlerdir. Doğu Almanya'yı uluslararası politikanın dışında tutmaya çalışan tavrını sürdüren Federal Almanya, Doğu Almanya'nın diğer ülkelerde diplomatik misyonlar açma yönündeki girişimlerini de protesto etmiştir. Şansölye Kiesinger döneminde selefi Şansölye ADeanuer döneminde izlenen politikalar bir nevi takip edilmiştir. Söz konusu durum Willy Brandt'ın 1969 yılına Federal Almanya Şansölyesi olmasıyla değişime uğrayacaktır (Önsoy ve Koç, 2019:99-100).

2. Soğuk Savaş Döneminde Ostpolitik Doktrini

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak değerlendirilen Almanya, bulunduğu coğrafyada bütünlüğünü sağlamak korumak ve devamlılığını sürdürmek için tarih boyunca çok defa farklı doktrinler takip etmiştir. Çağdaş Almanya için bunlardan ilki olarak nitelendirebileceğimiz Machtpolitik (Güç Politikası) Otto von Bismarck dönemine aittir. Onu takiben Almanya için sürdürülen ikinci politika ise II. Wilhelm dönemine ait olan Weltpolitik olmuştur ve yayılmacı bir niteliğe sahiptir. Söz konusu yayılmacı politika Adolf Hitler döneminde Welthmacht (Dünya Gücü) doktrini haline gelmiş ve Almanya'yı bütün dünya ile karşı karşıya getirmiştir. Söz konusu süreçte bütün dünya ile karşı karşıya kalan Almanya devrim niteliğinde bir değişim geçirmiştir ve bu süreçte stratejik kültürü de anti-militarist bir yapıya dönüşmüştür. Almanya'nın dış politikası bu süreçte Zivilmacht (Sivil Güç) ve Nie wieder alleine (Yalnız başına asla) politik konseptleriyle açıklamıştır. Her ne kadar buradan askeri bir güç olarak algılanmak iddiasından vazgeçtikleri ve stratejik kültürlerini sivilleşme yolunda dönüştürmüşseler de yine de güç olma konusundaki iddiaları varlığını sürdürmektedir (Birdişli, 2019:374-75).

1970'li yılların sonlarında AB ve NATO dışındaki ülkelerle de ikili ilişkilerini geliştiren Almanya'nın bu konudaki önemli bir atılımı olan Ostpolitik her iki Almanya'nın da birleşmesini ve nihayetinde Soğuk Savaş'ın bitişini beraber sağlayan temel unsurlardan birisi olarak tanımlanmaktadır. Kelime anlamı olarak Doğu Politikası anlamına gelen Ostpolitik, hem Berlin Duvarı'nın inşası hem de duvarın inşasına söz konusu süreçte kendi çıkarları sebebiyle tepki vermeyen müttefiklerin duruşu sebebiyle yeni arayışlara gidilmesi sonucunda ortaya koyulmuştur (Karadağ, 2015:103).

Oldukça derin bir teorik altyapı sonrasında pratiğe dökülmüş olan Ostpolitik, Berlin Duvarı'nın inşası sonrasında derinleşen iki Almanya arasındaki uçurumu azaltmak, hatta ilerde olası bir birleşme için bu uçurumun taraflar için neredeyse kapatılması amaçlanmıştır. Söz konusu süreç bir nevi Doğu'ya açılım politikası olarak nitelendirilmiş, uygulayıcısı olan Willy Brandt'ın Nobel Barış Ödülü'nü de almasını ve Alman siyasetinin geçmişle hesaplaşmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği, Polonya ve Çekoslovakya ile imzalanan antlaşmalar sürecin gidişatı konusunda bir fikir sahibi olmayı da sağlamaktadır. Nitekim burada Doğu Almanya ve Doğu ile yakınlaşma sonucunda oluşan değişim sürecine zemin hazırlayan kayda değer iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan biri yumuşama (détente) süreci, diğeri ise Willy Brandt'ın kendi şahsiyetidir. Şansölye Adenauer gibi "anti-komünist" bir düşünce yapısına sahip olsa da Brandt, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nu, Batı için askeri ve siyasi bir tehdit olarak görme konusunda oldukça farklı bir yaklaşıma sahiptir (Banchoff, 1996:45). Bütün bunlarla beraber Brandt'ın Doğu Politikası yaklaşımı Batı'dan izole olup tamamen Doğu'ya yaklaşma şeklinde gerçekleşmemiş, NATO ve Avrupa Topluluğu'na da destek vererek Batı İttifakı'na dahil olmaktan vazgeçilmemiştir (Banchoff, 1996:46-48).

1967 senesinden itibaren uygulamaya geçirilen Ostpolitik'in üç ana unsuru olduğu söylenebilmektedir; Moskova ile doğrudan iletişim kurulması, Doğu Avrupa'daki devletlerle ilişkilerin normalleştirilmesi, Doğu Almanya'yı ayrı bir devlet olarak tanımadan geçici bir antlaşma (modus vivendi) imzalanmasıdır (Özdal ve Karaca, 2020:440). Burada Doğu Almanya ile kurulan diyalogun ve imzalanan geçici antlaşmanın ayrı bir devlet olarak tanınmasa dahi Doğu Almanya'nın meşruiyeti açısından oldukça önemli gelişmeler olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Egon Bahr ile Willy Brandt'ın mimarlığını paylaştıkları Ostpolitik'in gerçekleşme sürecinde hedef ülkeler ile birtakım antlaşmalar imzalanmıştır. Bunlardan ilki 12 Ağustos 1970 tarihinde SSCB ile imzalanan Moskova Antlaşmasıdır. Tarafların güç kullanmadan ve barışçıl bir yöntemle sorunlarının çözülebileceği vurgulanmış ve Avrupa'daki sınırlara, toprak bütünlüğüne saygı duyacakları konusunda karara varılmıştır. Moskova Antlaşması'nı takiben 7 Aralık 1970'te imzalanan Varşova Antlaşması aynı içeriğe sahip olmakla beraber Polonya ve Federal Almanya arasındaki sınırların Postdam Konferansı kararları uyarınca Oder-Neiße hattının kabul edilmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. Takiben 3 Eylül 1971 tarihli Berlin Sözleşmesi (Dört Güç Sözleşmesi), Federal Almanya'nın diplomatik girişimlerinin bir sonucu olarak ABD, Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği tarafından imzalanmıştır. Batılı devletlerin Berlin'deki statüleri sözleşmede teyit edilirken, Sovyetler Birliği'nin 1948 ve 1958'de olduğu gibi herhangi bir kriz durumunda bölge üzerinde tek taraflı bir müdahale girişiminde bulunmayacağı konusunda fikir birliğine varılmıştır. Ayrıca önemli olan bir başka husus ise Batı Berlin'den Federal Almanya'ya yapılacak olan transit geçişlerin sorun yaşanmadan gerçekleştireceği de taahhüt edilmiştir. 21 Aralık 1972'de imzalanan İlkeler Antlaşması da iki Almanya arasında imzalandığı için ayrıca bir öneme sahiptir. Antlaşmada taraflar arasındaki ilişkinin eşitlik zeminine oturtulacağı ve her iki tarafın da diğerinin egemenlik haklarına saygı duyacağı belirtilmiştir. O zamana kadar tarafların birbirleri adına, Almanya olarak uluslararası arenada hareket etmeleri büyük bir sorun kaynağıyken imzalanan antlaşmada bu da çözüme kavuşturulmuştur. İlave olarak ise 1969'dan itibaren eylem olarak uygulanmayan Hallstein Doktrini'nin varlığına da tamamen bu antlaşma ile son verilmiştir. Antlaşma her iki Almanya'nın da 1973'te Birleşmiş Milletler'e üye olmasının yolunu açmıştır. Son olarak 11 Aralık 1973'te imzalanan Prag Antlaşması, öncüllerinde olduğu gibi toprak bütünlüğüne, sınırlara saygı ve güç kullanmama gibi önemli konuları içermektedir. 1938 Münih Sözleşmesi'nin geçersiz olduğu üzerinde de

anlaşmaya varılmış ve iki taraf arasında diplomatik ilişkilerin kurulması sağlanmıştır (Özdal ve Karaca, 2020:440-441).

Ostpolitik en genel anlamda Doğu'da bulunan devletlerle ilişkilerin iyileştirilmesi veya geliştirilmesi anlamında kullanılabilir. Var olan statükoyu kabul ederek onu değiştirmeyi hedefleyen Ostpolitik'in attığı adımların nihai başarısı ise 12 Eylül 1990'da imzalanan İki Artı Dört Antlaşması'nı (Zwei Plus Vier Vertrag) takiben 3 Ekim'de birleşmenin gerçekleşmesi ile ortaya koyulmuştur (Özer ve Karadağ, 2017:145-146).

3. Almanya'nın Soğuk Savaş Sonrası Balkan Ülkeleriyle İlişkileri

Soğuk Savaş'ın bitişinin ve iki Almanya'nın birleşmesinin ardından nihai şeklini alan Federal Almanya'nın yeni dış politikasının ne olacağına dair sorular sorulmaya başlanmıştır. 1994 senesinde Federal Almanya'nın Güvenliğine Dair Beyaz Kitap (Weissbuch) yayınlanan ile gelecek yeni dönemdeki Alman dış politikasının, Avrupa Birliği çerçevesi dahilinde Avrupa demokrasileri ile entegrasyonunun gerçekleştirilmesi, ABD ile eşit çıkarlar ve ortak değerler zeminine oturtulmuş daimi bir ittifakın sürdürülmesi, SSCB'nin ardından Doğu Avrupalı devletlerin sosyalist düzenden demokratik düzene geçişlerinin sağlanması ve Avrupa'daki tüm devletleri dahil eden yeni işbirlikçi bir güvenlik yapılanmasının kurulması da sayılan hedefler arasındadır (İnat, 2009:1-37). Almanya'nın yeni dönemde açıkladığı bu yeni politikalar ışığında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uygulanmaya başlanan Zivilmacht'ın yeni dönemde de benimsendiği ve içselleştirildiği söylenebilmektedir.

Binaenaleyh aynı dönemde Almanya'nın Balkan ülkeleri için takındığı tavır Zivilmacht yerine Bismarck uygulamış olduğu Machtpolitik'e dönüş yapıldığı şeklinde yorumlanabilecek girişimleri olmuştur. Özellikle Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'ndan ayrı bir şekilde duruş sergilemesi ve bu yönde hareket etmesi de bu durumu etkileyen sebepler arasında sayılabilmektedir. Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını erkenden tanınması ve Avrupa Topluluğu'nda baskı oluşturarak diğer ülkelerin de tanınmasını sağlaması bu şekilde yorumlanabilmektedir. Üyesi olduğu örgütlerin politikalarıyla ters düşmesi, eski yayılcı politikasına geri döndüğü ve Machtpolitik ekseninde güç için hareket ettiği şeklindeki varsayımlara sebep olmaktadır (Oğultürk ve Dağıstan, 2017:35-38). Nitekim burada diğer politikalarla beraber ele alınabilecek bir diğeri ise Ostpolitik olmaktadır. Soğuk Savaş'ın yumuşama döneminde benimsenen Ostpolitik, Hallestein Doktrini'nin devre dışı bırakılmasını ve Ostpolitik'in sağladığı zemin sayesinde Federal Almanya'nın Doğu ülkelerine açılmasını sağlamıştır. Burada da benzer bir şekilde takip edilebilecek olan husus ise Federal Almanya'nın o dönemde de Batılı müttefiklerinden farklı bir yaklaşımla Doğu ülkeleriyle hatta Sovyetler Birliği ile yaklaşmayı tercih etmesi ve başarılı olmasıdır. Almanya'nın o dönemde izlediği politikası statükoyu ve Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü korumak yönünde değil tam aksi yönde olmuştur. Nitekim Balkanların da Almanya için önemi stratejik konumuyla alakalıdır ve Almanya buraları Adriyatik ve Akdeniz'e çıkış için bir fırsat olarak görerek değerlendirme yoluna gitmiştir. Hırvatistan ve Slovenya'yı takiben Kosova, Bosna Hersek ve Arnavutluk'u da tanıma yoluna giden Almanya parçalanmış Yugoslavya'nın bakiyesi olan dört ülkenin de Birleşmiş Milletler'e üye olmasını sağlayarak onların demokratik dünyaya entegrasyonlarında oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi'ne üye olmalarını sağladıkları bu genç ülkelerin Almanya'nın istediği doğrultuda oy kullanması da Almanya'nın bu çabalarından dolayı elde ettiği somut sonuçlardan birisi olacaktır (Oğultürk ve Dağıstan, 2017:39).

İki Almanya'nın bütünleşmesinden sonraki dönemde değişen şartlar Alman dış politikasına da yansımış ve Almanya, doğu ile bütünleştikten sonra da Doğu Bloku ülkeleriyle ilişkilerini koparmayarak sürdürme ve geliştirme yoluna gitmiştir. Burada katılım

gösteren eski Doğu Bloku ülkeleriyle Avrupa Topluluğu ve devamında Avrupa Birliği çatısı altında onlarla ortaklık temelinde ilişkileri sürdürmek de Almanya'nın politikalarına uymaktadır. Almanya'nın burada elde ettiği çıkarlardan biri de değişen koşullarda Avrupa'daki dengeyi sağlamak ve karşılıklı bağımlılık esasında ekonomik temelli yeni ilişkiler kurmak doğrultusunda olmuştur. AB'nin Soğuk Savaş'ın bitişinin hemen ardından izlediği Doğu Genişlemesi stratejisinde de Almanya oldukça önemli bir rol oynamıştır. 1993'teki Kopenhag Zirvesi sonrasında bir AB Doğu Politikasını ifade etmiş ve 1 Temmuz 1994'te başlayacak olan bu politikanın Almanya'nın liderliğinde sürdürüleceğini ifade etmiştir. Bu yeni Ostpolitik girişimi yalnızca Balkan ülkelerini veya Doğu Avrupa'yı değil, Avrupa'nın uzak doğusunda kalan Rusya, Ukrayna gibi ülkeleri de kapsayacak türde bir genişliğe sahiptir (Mattli ve Plumber, 2002:550-574; Dinç, 2011:218).

Almanya 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde de AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesinden bahsetmiştir. Birliğin henüz gelişmemiş ülkeleri kabul etmesinin kendisine ekonomik yük olarak döneceğinin farkında olmasına rağmen bunun Almanya'ya dönüşünün güvenlik ve istikrar olacağı şeklinde bir yaklaşım sergilemiştir. Söz konusu ekonomik yük konusuna rağmen Doğu ülkelerinin AB'ye entegrasyonu söz konusu olduğunda Almanya'nın gözettiği çıkarlardan ağır basanın da ekonomik çıkar olduğu görüşmüştür. Büyüyen bir ekonomi Almanya için oldukça önemli bir hedef ve yeni bir pazar da bunun kaynağıdır. Almanya burada Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine, doğal olarak Balkan ülkelerine de genişleme Doğu Politikası doğrultusunda oldukça sıcak bakmıştır. Bunun sebeplerinden birisi olarak geçmişinde bölünme tecrübe etmiş bir ülke olan Almanya'nın Avrupa kıtası için de aynısının tekrar yaşanmasını istemeyerek kıtanın bütünleşmesini sağlamayı hedeflediği söylenebilmektedir. Bu genişlemede öne çıkan bir diğer unsur ise ekonomik çıkarlar olmuştur. Almanya'nın AB'yi bu konuda istediği yönde yönlendirildiğini ifade etmek yerinde bir tanım olacaktır.

4. Almanya'nın Geleneksel Doğu Politikası Çerçevesinde Rusya ile İlişkileri

Soğuk Savaş'tan bugüne Alman dış ve savunma politikası ile güvenlik anlayışı, antimilitarizm ve çok ulusluluk çerçevelerinde şekillenmiştir. Bunun sebebinde de Almanya'nın yaşadığı süreç ve geçirdiği dönüşüm yatmaktadır. Ancak Almanya'nın sürdürdüğü bu iki anlayış arasında zaman zaman dengeyi bulma konusunda bazı sıkıntılar tespit edilmiştir. Örneğin 1990'lı yıllarda Srebrenitsa Katliamı'nda diplomatik kanallar ve ekonomik yaptırımların bilindiği üzere katliamı önlemede yeterli olmaması antimilitarizm taraftarlarına düşünecek ve değerlendirecek yüklü bir malzeme vermiştir. Buna rağmen bugün Almanya'nın savunmaya ve askeri harcamalara ayırdığı bütçe oldukça sınırlı olmakla beraber %3'ü dahi bulmamaktadır (SIPRI, 2020:6-13).

Rusya ile kriz dönemlerinde dahi sürdürdüğü ilişkisinde ise Almanya diplomatik kanallarını açık tutmaya ve diyalogu esas alan yaklaşımı sürdürmeye devam etmiştir. Almanya'nın Doğu'ya yönelik politikalarını yorumlamak için sık sık kullanılan Ostpolitik'in ne kadar sürekli olduğu ayrı bir tartışma konusudur ancak burada da Ostpolitik olarak nitelendirilebilecek bu yaklaşımla Almanya, AB ve NATO düzeyindeki ortaklarıyla iş birliğini de güçlü bir şekilde devam ettirerek Willy Brandt'ın başlattığı Ostpolitik'i Soğuk Savaş'ın bitişinden 30 yıl sonra dahi kendisine özgü bir yorumla devam ettirebilmiştir (Büyükbay, 2017:26).

Yeni dönemde Almanya-Rusya ilişkileri genel olarak iş birliği ekseninde şekillenmiş, özellikle ekonomik ve sosyal alanda ortaya çıkan modernizasyon ihtiyacı Almanya'nın Rusya içerisinde yeni bir ticari pazar bulmasını sağlamıştır. Ancak Alman dış politikasında hükümetler değişse de devam eden Ostpolitik, dış etkenlere kayıtsız kalamamış ve Ukrayna

krizi gibi Batılı müttefiklerinden ayrı bir tavır koymasını neredeyse imkânsıza yakın bir noktaya getiren durumlarda da Almanya ve Rusya ilişkileri de gerilmiştir. Krizin öncesinde Rusya'nın sıkı bir ticari partneri olan Almanya, kriz zamanında Batı'nın yaptırım politikalarının uygulanmasında belirleyici rollerden birisini üstlenmiştir. Rusya'nın uluslararası hukuku çiğneğini söyleyen Almanya, bu dönemde yaptırımların uygulanmasında belirleyici bir rol oynamışsa da Rusya ile ilişkilerini tamamen değiştirmek veya kopartmak noktasına taşımamıştır. İki ülke arasındaki iş birliği ve ortaklık burada tamamen ortadan kaldırılamayacak kadar değerli unsurlar olarak görülmüştür. Almanya'nın Ukrayna Krizi esnasında takip ettiği Ostpolitik yeni anlamda bir Doğu Politikası olarak düşünülebilmektedir. Burada daha çok diplomatik iletişime odaklı ve normları ön planda tutan bir Doğu Politikası anlayışı söz konusudur. Nitekim 2015'te yaşanan gelişmeler de Almanya'nın Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra Doğu Politikası'nı takip etmeyi bırakmadığını gözler önüne sermiştir. Dış politika olarak Rusya ile stratejik düzeyde bir iş birliğinden bahsedilmese de Almanya'nın bunu uzun vadeli bir amaç olarak benimsediği ortadadır. Ancak Almanya ile olan ekonomik bağların da Rusya'yı etkilemek için tek başına yeterli olmadığı da söz konusu krizle ortaya çıkmıştır. Rusya ikili ticari ilişkileri riske atmayı göze alarak hareket etmiştir. Bütün bunlara rağmen Almanya'nın bu süreçte izlediği Doğu Politikası söz konusu kriz ile daha fazla şekillenmiş ve daha fazla diplomasi ile normlara odaklanan bir şekil almıştır (Büyükbay, 2017:26-33)

Esasen Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren Ostpolitik'in Helmut Kohl ve Gerhard Schröder'in yönetimlerinde dönüşüm gerçekleştirerek son şeklini aldığı düşünülmektedir. Söz konusu strateji; Rusya ile anlaşmayı, hatta onun NATO'ya, G7'ye ve Avrupa Konseyi'nde karar alma sürecine dahil edilmesini istemiştir (Gaskarth ve Oppermann, 2021:85-105). Ostpolitik için her zaman Rusya ve Almanya ilişkilerinin olumlu bir seyir izlediği söylenemez. Soğuk Savaş'ın bitişini takip eden süreçten sonra Rusya ile AB ve ABD'nin ilişkilerinin bozulması da doğal olarak Ostpolitik'i olumsuz olarak etkileyen olaylar olmuştur. Schröder'in iktidarının sonuna gelmesi ise Almanya-Rusya ilişkilerinin ciddi manada soğumasına yol açmıştır. 2005'te Angela Merkel'in iktidara gelmesi ise Ostpolitik için iç açıcı bir gelişme olmamış ve Atlantikçi yönelimin güçlenmesine sebep olmuştur. Alman ekonomik çıkarlarına ters düşmesine rağmen Rusya'ya güçlü ekonomik yaptırımlar uygulanması da yine Merkel döneminde gerçekleşmiştir. Ancak Başkan Barack Obama tarafından "en yakın uluslararası partner" olarak ifade edilen Merkel'in ABD ile olan yakın ilişkileri Trump döneminde sekteye uğramış ve bu dönemde Almanya Rusya ile ilişkilerini geliştirmek daha olası hale gelmiştir (Gaskarth ve Oppermann, 2021:85-105; Forsberg, 2016:21-42). Alexei Navalny'nin zehirlenmesi girişimi ve Kremlin tarafından Belarus Cumhurbaşkanı'na verilen desteğin ardından AB ile Rusya ilişkilerinin sarsıcı bir darbe aldığı ifade etmek yanlış olmayacaktır. Almanya'nın Rusya ile kurmaya çalıştığı modernizasyon ortaklığı ikili ilişkiler kapsamında da oldukça büyük yara almıştır. Berlin ve Kremlin, kilit noktada bulunan neredeyse her uluslararası olayda karşı taraflarda yer almışlardır. Buna Suriye ve Libya'da yaşanan güncel gelişmeler de dahildir. Nord Stream 2 boru hattının güncel gelişmeler dahilinde Almanya için tekrar değerlendirilmesi olasılık dahilindedir (Meister, 2020:2-7).

5. Sonuç

Willy Brandt ile özdeşleşen Ostpolitik hiç şüphesiz Soğuk Savaş dönemine damgasını vuran doktrinlerden birisi olmuştur. Brandt, belki de seleflerinden hiçbirinin yapmaya cesaret edemediği bir şeyi gerçekleştirmiş ve yüzünü Doğu'ya dönmele kalmayarak bir de Doğu ile uzlaşmaya varmıştır. Statüyü değiştirmek için öncelikle statüyü kabullenen ve uzlaşmaya varan Brandt'ın bu hareketleri bugün modern Almanya'yı

şekillendiren davranışlardan olmuştur. 21. yüzyıla gelindiğinde ise Willy Brandt'ın Ostpolitik'inin izlerini takip ederken Almanya'nın yine benzer politikalar takip etmekte olduğu görülmektedir. Özellikle Şansölye Merkel'e kadar Federal Almanya'nın politikası bu yönde olmuş, Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle sıkı diplomatik ilişkiler kurulması amaçlanmıştır. Burada unutulmaması gereken önemli bir husus ise bu ilişkilerin ekonomik temelli olduğu gerçeğidir. Ekonomik olarak karşılıklı kazanmaya bağlı olarak kurulan ilişkileri, Almanya özellikle Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra ticari olarak bir fırsat kapısı olarak görerek kurmak için uluslararası örgütler düzeyindeki diğer ortaklarından daha fazla çaba göstermiştir.

Bu ilişkiler incelendiği zaman Almanya'nın Rusya ile olan ilişkileri oldukça göze çarpıcı bir şekilde durmaktadır. İlişkilerde dikkati çeken unsur Almanya'nın her ne kadar ekonomik ilişkiler ve Rusya'nın modernizasyonu bağlamında bu ilişkiyi kurmak için daima istekli olmasına rağmen ilişkinin daima bir istikrar bağlamında sürmediği gerçeğidir. Almanya ve Rusya bugün de Navalny zehirlenmesi, Belarus Cumhurbaşkanı'nın Kremlin tarafından açık bir şekilde desteklenmesi gibi konularda AB ile ters düşerken, Almanya'nın da uluslararası meselelerde Rusya ile karşı kutuplarda yer aldığı görülmektedir. Bunlar için Suriye ve Libya örneği verilebilmektedir. Bu bağlamda ilişkilerin uzun vadede, özellikle söz konusu gelişmeler ışığında istikrarlı bir süreç izlemesinin mümkün olduğu gözükmemektedir. Rusya ile Almanya ilişkileri dalgalı bir seyir izlemeye mahkumdur.

Almanya'nın Balkan ülkeleri olan ilişkileri değerlendirildiği zaman Almanya'nın yine ekonomik çıkarlar temelli olarak hareket ettiği ve Balkan ülkelerini özellikle fırsatlarla dolu bir pazar olarak değerlendirildiği göze çarpmaktadır. Burada ayrıca önemli olan bir unsur da Balkan ülkelerinin stratejik konumudur. Akdeniz ve Adriyatik'e buradan çıkış yolu bulan bir kuzey ülkesi olan Almanya için bu Arap petrolerine ulaşmak için eşsiz bir fırsattır ve ikili ilişkileri geliştirmek için kesinlikle değerli bir faktördür. Almanya, Doğu ülkeleriyle olan ilişkilerinde öncelikli olarak ekonomik ilişkilere önem vermiş ve bunun için karşılıklı olarak diyalog kanallarını daima açık tutmuştur. Ayrıca bölgenin istikrarının sağlanması için kendisinin rol üstlendiği ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği'ne entegrasyonunu sağlayarak bölgede istikrarı sürdürmeyi amaçladığı söylenebilmektedir. Almanya'nın söz konusu eski sosyalist ülkelerin demokratik düzene geçişlerinde ve AB'ne entegrasyonlarında önemli rollerden birini üstlenen ülkelerden biri olduğu, hatta başrolü oynadığı karşı çıkılmayacak bir gerçektir. AB'nin beşinci genişlemesinde de Almanya her zaman Doğu ülkeleri lehinde bir duruş sergilemiştir. Ancak Rusya ile ilişkilerde ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık en fazla ağır basan unsur olarak gözükmemektedir.

Son olarak Almanya'nın bugün uyguladığı Doğu Politikası'nın NATO ve AB'deki müttefiklerden ayrıştığı noktalar olduğu görülmektedir. Bu ayrışma pahasına dahi de Doğu'ya yönelik istikrarı sağlama ve ikili ekonomik ilişkiler kurma ve genişletme kapsamında uyguladığı politika çerçevesinde Ostpolitik ile birçok yönden benzerlik göstermektedir. Gerek stratejik konumundan dolayı gerekse de karşılıklı ekonomik ilişkilerin yarattığı bağımlılıktan dolayı Almanya ilişkileri tamamen koparma yoluna gitmemeyi ve hatta diğer müttefiklerinden daha yumuşak bir duruş sergilemeyi tercih etmektedir. Ancak Ukrayna Krizi gibi olaylarda Almanya kendi ekonomisine zarar vermesine ve ekonomik çıkarlarıyla ters düşmesine rağmen oldukça ağır ekonomik yaptırımlar uygulama ve bu konuda AB'de başı çekme yoluna gitmiştir. Burada dikkati çeken bir başka unsur ise Almanya'nın eskiden olduğu gibi antimilitarizm ve çok taraflı bir yaklaşımı benimsemesidir. Eskinin bu konudaki kötü şöhretlisi olan Almanya'nın stratejik kültürü bir dönüşüm geçirerek daha fazla sivil politika izlemeye yönelmiş, hatta burada dikkat çekici bir şekilde askeri harcamalara bütçesinden düşük pay ayırarak bu duruşunu da

somut hale getirmiştir. Almanya'nın geçmişteki gibi diplomatik kanalların açık olmasına verdiği önem, Batılı müttefiklerinden daha fazla Doğu ile kurduğu ilişkiler ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde üstlendiği öncül duruş bugün uyguladığı Doğu Politikasının, Willy Brandt'ın Ostpolitik'i ile kesinlikle benzerlikler bulundurduğunu söylemek için yeterlidir.

Kaynakça

- Banchoff, T (1996). Historical Memory and German Foreign Policy: The Cases of Adenauer and Brandt, *German Politics & Society*, 2(39), ss. 36–53.
- Birdişli, F. (2019). Alman Stratejik Kültürünün Dönüşümü ve Almanya'nın Uluslararası Politikaya Proaktif Katılımı, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), (2019) ss. 359-379.
- Büyükbay, C. (2017). “Almanya'nın AB İçerisindeki Liderlik Rolü: Uluslararası Krizler Bağlamında Dış Politikada Süreklilik ve Değişim”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(1), ss. 19-38.
- Canbolat, İbrahim S. (2019). “Dünya Siyasetinde Almanya” İçinde Hüseyin Bağcı, İsmail Ermağan, Burak Gümüş (Editörler), *Dünya Siyasetinde Almanya-1*, ss. 1-28, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dağ, A. E. (2016). “Neo liberalism” İçinde, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, ss. 270, İstanbul: Vadi.
- Dinç, C. (2011). Avrupa Birliğinin Beşinci Genişlemesi: Ana Temalar ve Faktörler, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), ss. 201-233.
- Forsberg, T. (2016). From Ostpolitik to ‘Frostpolitik’? Merkel, Putin, and German Foreign Policy Towards Russia, *International Affairs*, 92, ss. 21–42.
- Gaskarth, J. ve Oppermann, K. (2021). “Clashing Traditions: German Foreign Policy in a New Era”, *International Studies Perspectives*, 22(1), ss. 84–105.
- Gray, W. G. (2003). *Germany's Cold War: The Global Campaign to Isolate East Germany, 1949-1969*, Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press.
- İnat, K. (2009). “Birleşme Sonrasında Almanya'nın Dış Politikası: ‘Normalleşme’nin Son Adımları”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, ss. 1–37.
- Karadağ, C. T. (2015). *Almanya'nın Yeni Doğu Politikası ‘Ostpolitik’ (1969-1974)*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kempe, I. (2006). From a European Neighborhood Policy toward a New Ostpolitik – The Potential Impact of German Policy, Bertelsmann Group for Policy Research, 3. https://www.files.ethz.ch/isn/44156/CAP-Analyse-2006-03_en.pdf, Erişim Tarihi: 22.05.2021.
- Kieninger, S. (2019). A preponderance of stability: Henry Kissinger’s concern over the dynamics of Ostpolitik, *Journal of Transatlantik Studies*, 17, ss. 42-60.
- Mattli, W. ve Plüumber, T. (2002). The demand-side politics of EU enlargement: Democracy and the application for EU membership, *Journal of European Public Policy*, 9(4), ss. 550-574.
- Meister, Stefan, (2020). “*The End of German Ostpolitik: What a Change in Germany’s Russia Strategy Might Look Like*”, German Council on Foreign Relations, (22), <https://dgap.org/en/research/publications/end-german-ostpolitik>, Erişim Tarihi: 20.05.2021.

- Merkel, P. H. (1974-1975). The German Janus: From Westpolitik to Ostpolitik, *Political Science Quarterly*, ss. 803-824.
- Oğultürk, M. C. (2020). “Kara Hakimiyet Teorisi” İçinde M. C. Oğultürk ve G.Şahin (Editörler), *Jeopolitik Düşünce – Büyük Güçler ve Türkiye*, ss. 105-119, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Oğultürk, M. C. ve Dağıstan, (2017). F. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Almanya’nın Balkanlar’a Etkisi, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(1), ss. 33-56.
- Oğuzlu, T. (2014). “Liberalizm” İçinde, Ş. Kardaş ve A. Balcı (Editörler), *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, ss. 147-165, İstanbul: Küre Yayınları.
- Önsoy, M. ve Koç, Z. E. (2019). “Soğuk Savaş Dönemi Federal Almanya Cumhuriyeti Dış Politikası” İçinde Hüseyin Bağcı, İsmail Ermağan, Burak Gümüş (Editörler), *Dünya Siyasetinde Almanya-1*, ss. 79-122, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özdal, B. ve Karaca, R. K. (2020) *Diplomasi Tarihi 2*, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınevi.
- Özen, Ç. ve Kolasi, K. (2016). ABD’nin Almanya Politikası ve Yapısal Belirleyenler: Savaş Sonrası Güç Asimetrisi ve Hegemonik Düzen İnşası, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 15(2), ss. 125-160.
- Özer, B. ve Karadağ, C. T. (2017). Willy Brandt’ın Ostpolitik’inin Alman Dış Politikasına Mirası, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), ss. 134-148.
- SIPRI, (2020). SIPRI Military Expenditure Database, <https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%20%E2%80%93%202019%20as%20a%20share%20of%20GDP.pdf>, Erişim Tarihi: 02.02.2021.
- Umland, A. (2013) “Germany needs a new Ostpolitik”, *euobserver*. <https://euobserver.com/opinion/119026>, Erişim Tarihi: 12.12.2020.